

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ԴՆԱԳՈՅՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տարւոյ ընթացքին (1964) լոյս տեսած «Բանբեր»ի 7րդ հատորին մէջ, էջ 275-295, Պր. Ռաֆայէլ Իշխանեան ունի մանրախոյզ յօդուած մը, ուր կը ջանայ ճշգրէ հնագոյն հայերէն տպագրութեանց յաջորդականութիւնը: Դասաւորման իր աշխատանքը հիմնած է գլխաւորաբար այդ տպագրութեանց մէջ կիրարկուած շրջանակներու և զարդերու տեսակներուն վրայ: Յարգելի յօդուածագիրը կը զանազանէ երեք տեսակ շրջանակներ և չորս տեսակ զարդեր: Այդ շրջանակներու մշտնաւարժեան աստիճանէն կը հետեւցնէ թէ ո՛ր գիրքը առաջ է տպուած և որ գիրքը ետքը: Իսկ զարդերու դրոշմաւորութիւնն ալ՝ աւելի ուշ սկսած համարելով, զարդէ գուրկ հատորները կը համարի աւելի կանուխ տպուած քան զարդ կրողները: Այս նկատողութեանց հիման վրայ ըստ յարգելի Յօդուածագիրին «Հայր-կական հնագոյն հրատարակութիւնների տպագրման յաջորդականութիւնը հետեւեալն է».

- Ուրբաթագիրք,
- Աղթարք,
- Պարզատումար,
- Տաղարան,
- Վասն Գանի (էջ 290):

Գալով Պատարագատետրին, որ մասնաշնչի չէ եղած իրեն, կ'ըսէ. «Այս գրքի յիշատակարանը բազմիցս հրապարակուել է. այնտեղ նշուած Զկի-ն մեր այժմեան թուականութեամբ 1513 համարելը, միանգամայն ճիշդ պէտք է ընդունել: Այսինքն՝ Պատարագատետրը Պարզատումարից յետոյ է տպագրուել: Այստեղից եղբակցացութիւն. Պատարագատետրի մէջ պէտք է դրոշմուած լինեն Պարզատումարի 16 շրջանակները (Թ. 9-24) և ոչ Ուրբաթագրքինը (Թ. 1-8): Բացի այդ Պատարագատետրում պիտի լինեն Պարզատումարի մէջ օգտագործուած երկու զարդերը (հնարաւոր է նաեւ, որ այնտեղ լինեն բոլոր չորս զարդերը)» (էջ 290-291):

Գոհացում տալու համար Մեծ. Յօդուածագիրն և այլ բանասէրներու, ջանացինք Ս. Յակոբեանց «մատենադարանում պահ-

ւող Պատարագատետրի օրինակի վրայ ստուգել վերոյրեալ ենթադրութիւններու ճշգրտութիւնը: Ստորեւ կը ներկայացնենք մեր քննութեան արդիւնքը:

1.— Պատարագատետրի մէջ դրոշմուած են (պրակ Ա, Գ, Ե.) Պարզատումարի առաջին ութ շրջանակները միայն (Թ. 9-16), բայց ոչ երկրորդ ութեակը (Թ. 17-24):

2.— Պատարագատետրի մէջ դրոշմուած են (պրակ Բ, Դ, Զ.) Ուրբաթագրքի յիշանակները (Թ. 1-8), որոնք կը տեսնուին նաեւ Աղթարքի առաջին մասին մէջ՝ չառ մշտնաւոր երեւոյթով:

3.— Պատարագատետրի մէջ զարդեր չեն օգտագործուած:

Այս իրողութիւնները մեզ կը մղեն եզրակացնելու թէ Պատարագատետրը տպագրուած է Պարզատումարէն առաջ: Այս վերջինի սկիզբը տեսնուող տարեթիւը, «Էնն հարիւր ու վաթսուս մէկն» [1512], այս պարագային կը ներկայացնէ ոչ թէ Պարզատումարի տպագրման թուականը, այլ՝ ձեռագրին պատրաստութեան տարին:

Ըստ այսմ հայերէն հնագոյն տպագրութեանց յաջորդականութիւնը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

- 1.— Ուրբաթագիրք,
- 2.— Պատարագատետր (Զկի 1513),
- 3.— Աղթարք,
- 4.— Պարզատումար,
- 5.— Տաղարան,
- 6.— Վասն Գանի:

Ուրբաթագիրքը Պատարագատետրէն մօտաւորապէս տարի մը առաջ տպագրուած համարելով՝ պահպանած կ'ըլլանք 1512 թուականը իբրեւ սկիզբ հայկական տպագրութեան:

Վերոյիշեալ հրատարակութեանց մէջ Պատարագատետրն է միայն որ յիշատակարան ունի: Թանկագին այդ տողերը աւելորդ չինք համարիք արտասովոր ստորեւ:

«Գրեցաւ սբ. տառն ի Զկի ի Ամ. ապահապարկ ի Վէնէ՛ճ որ է Վենետիկ Ծառնկըստոն, ձեռամբ մեղապարտ Յակոբին. ով որ կարդայք մեզաց թողութիւն խնդրեցէ Այ.՝ Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ